

Культурологічні та економічні аспекти фестивального руху Угорщини та України

М.О. Проскуріна*

Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

*Corresponding author. E-mail: mariya.proskurina@gmail.com

Paper received 04.11.15; Accepted for publication 16.11.15.

Анотація. Стаття присвячена питанню фестивального руху в Україні та Угорщині. Його впливу на економічну ситуацію в регіоні. Розглянуто фестивальну діяльність, як вид економічної діяльності. Проаналізовано соціально-економічні ефекти від проведення подібних заходів. Розглянуто специфіку фестивального руху в Україні. Визначено роль держави.

Ключові слова: креативні індустрії, фестивальний туризм, фестиваль, креативна економіка, економічний ефект

Вступ. На сучасному етапі розвитку світової економічної системи очевидною стає тенденція до поєднання креативного потенціалу людства та господарсько-економічної діяльності, через єдність технологічних, соціальних, культурологічних та економічних механізмів на мікро- та макрорівнях. Основним ресурсом та запорукою подальшого економічного розвитку в умовах глобалізації стають знання, інформація та креативність, а підґрунтям такого розвитку – всебічне застосування цифрових технологій.

Широке поєднання економіки і культури дає можливість посилити конкурентоспроможність країни на світовому ринку та забезпечити можливість для її сталого розвитку. Креативне середовище сприяє розвитку підприємництва, впровадженню інновацій, підвищенню продуктивності та, в цілому, економічному зростанню. Розуміння тісного взаємозв'язку між економікою, творчістю та культурою знайшло своє відображення в поняттях «креативної економіки» та «креативних індустрій», які можна розглядати як інструмент модернізації регіональних систем господарювання. Креативні індустрії – це цикл створення, виробництва та розподілу товарів і послуг, що використовують творчий потенціал та інтелектуальний капітал, як основний вид ресурсів [9]. Сьогодні креативні індустрії стають одним з найбільш динамічних секторів світової торгівлі. Це стратегічний інструмент для мінімізації безробіття, збільшення добробуту населення та соціальної згуртованості в регіонах. Креативні індустрії дозволяють перепрофілювати депресивні та занепадаючі території.

Концепція креативної економіки дозволяє таким країнам як Україна та Угорщина, інтегруватися у глобалізовану економіку шляхом інтенсивного використання свого творчого потенціалу для створення та просування конкурентоспроможного національного культурного продукту. Важливою умовою стає відповідна державна політика, спрямована на захист, підтримку та просування національних креативних індустрій. Це дозволить подолати ринковий дисбаланс на міжнародному рівні. На державу покладено важливу роль захисту, збереження та розвитку власного культурного розмаїття в умовах глобалізованого світу.

Одним з прикладів поєднання економіки, технологій, культури, творчого потенціалу, традицій є фестиваль, як форма соціо-економічної діяльності. Як масове культурологічне дійство та мистецька подія, він є популярним в багатьох країнах світу. Фестивальний рух тісно пов'язаний з господарською діяльністю окремих регіонів, розвитком туризму та культурним

середовищем, а отже може розглядатися як один з дієвих механізмів покращення добробуту регіонів.

Короткий огляд публікацій за темою. Дослідження феномену фестивалів, як виду економічної діяльності ще не досить широко представлені в сучасній економічній літературі, проте спостерігається зростання інтересу до цієї теми, в контексті динамічного розвитку креативних індустрій. Здебільшого фестивалі аналізуються в поєднанні з туристичною індустрією [2,5]. Окрім того, фестивальна діяльність розглядається як інструмент покращення економічної ситуації на регіональному рівні та аналізується їх вплив на сферу зайнятості, загальний добробут населення регіону, динаміку підприємництва [6]. А. Вретос провів порівняльне дослідження методологій аналізу економічної цінності мистецтва та фестивалів [10]. Дуже докладно економічні результати від проведення фестивальних заходів проаналізовано в роботі Дж. Кромптона (1994 р.) «Вимірювання економічного результату від фестивалів та видовищ: міфи, події та етнічні дилеми». Автор запропонував розгорнуту схему мультиплікаційного економічного ефекту та методологію обрахування. Було проведено дослідження з позицій комерційної діяльності [1]. Тема економічного значення фестивальної діяльності є досить актуальною для України, проте системного аналізу фестивалів, як виду економічної діяльності в сфері національної культури на сьогодні ще не проведено.

Мета. Мета даної роботи полягає у висвітленні культурологічних та економічних аспектів фестивальної діяльності, дослідження досвіду Угорщини та виявлення можливостей його впровадження в Україні.

Методи. Для написання даної статі було використано системно-синергетичний аналіз при розгляді культурних індустрій та фестивалів як системного явища відкритої економічної системи і обґрунтування взаємозв'язку економічної реальності та культурного середовища. Системний аналіз було використано для розкриття сутності фестивальної діяльності та креативних індустрій. Для співставлення соціо-культурного середовища Угорщини та України було використано метод компаративістики. В роботі було застосовано метод абстракції і узагальнення та метод моделювання (при створенні графічних моделей динаміки зайнятості, інвестиційного приросту).

Результати. Креативні індустрії розглядаються як інструмент розбудови регіональної та міської економіки. Перші дослідження ролі фестивалів в економічній системі припадають на 90-ті рр. ХХ ст. Вони розглядаються як важлива частина урбаністичної культури.

Зважаючи на це, основні економічні ефекти від фестивальної діяльності будуть реалізовуватися через систему зайнятості та інвестицій. Великого значення набувають міжнародні фестивалі, що забезпечують приток на національний ринок додаткових міжнародних фінансових потоків. Опосередковано фестивальний рух впливає на туристичний сектор, оскільки створює додаткову зацікавленість для відвідування певної місцевості як національними так і закордонними туристами.

Спостерігаються наступні економічні ефекти від проведення фестивалів: зростання доходів місцевого населення за рахунок зростання продажів товарів та послуг, відбувається розширення ринку, посилюється виробництво та покращується якість товарів та послуг для задоволення потреб іноземних туристів, прискорюється відтворення виробничих структур. Фестивалі можуть виконувати стабілізаційну функцію. Проте в той самий час виникають і певні економічні загрози: відбувається зростання цін, посилюється значення альтернативної вартості [3]. Зазначимо, що таке зростання – короткострокове. Одночасно відбувається розширення певних секторів тіньового економіки. За умови стійкої повторюваності заходу та його масштабності спостерігається сезонність економічної динаміки.

Міжнародні фестивалі створюють передумови для експорту національних культурних продуктів. При аналізі позитивних результатів фестивальної діяльності зазначається мультиплікаційний ефект, який проявляється у зростанні доходів, створенні нових робочих місць, розбудові інфраструктури на місцях та збільшенні капітальних інвестицій, створенні динамічного соціо-культурного простору сприятливого для підприємництва. Відбувається покращення демографічних тенденцій. Практично всі учасники економічної діяльності (домогосподарства, фірми, держава) мають змогу отримати свій зиск від проведення подібного заходу.

Головною складністю при оцінці ефекту від проведення фестивалю є вимірювання неекономічних ре-

зультатів – впливу на соціо-культурне середовище. Подібні події сприяють консолідації, посиленню згуртованості громади. Міжнародні заходи сприяють зростанню обізнаності світового співтовариства щодо країни, рівня її культури та багатства традицій, а також формуванню позитивного іміджу на міжнародному рівні. Фестиваль формує динамічний інформаційно-культурний простір, який в свою чергу стимулює творення нових культурних продуктів на новому якісному рівні та забезпечує попит на такого роду національний продукт. Фестивальні заходи сприяють розбудові ринкової інфраструктури культурного сектору регіону. Під впливом фестивалів в суспільстві відбуваються і певні позитивні соціальні зрушення. Формується загальна репутація регіону. Забезпечується підтримка культурної ідентичності етнічних меншин.

Угорщина слугує цікавим прикладом для України в плані використання фестивальних подій для підвищення економічної та соціальної привабливості регіону. Зважаючи на тісний зв'язок фестивального бізнесу з туристичною сферою доцільно навести данні щодо відсотків у ВВП України та Угорщини від туристичного бізнесу, пов'язаного з культурою та відпочинком. Очевидною є хвилеподібна динаміка зумовлена коливаннями в економічній системі (рис. 1). В середньому в Угорщині цей показник коливається в межах 10-15%, тоді, як в Україні – 5-8%. Значний сплеск капітальних інвестицій в туристичну галузь в Україні припав на 1993 рік, так само як і максимальна частка у ВВП, що було зумовлено здобуттям незалежності та відкриттям кордонів. Україна була цікава для відвідування. На сьогодні наша держава має значний потенціал для залучення туристів, а фестивальний рух може стати одним з інструментів мотивації. В Угорщині максимальні показники частки у ВВП припадає на 1995 – 2001 рр. – що зумовлено частково активізацією фестивального руху.

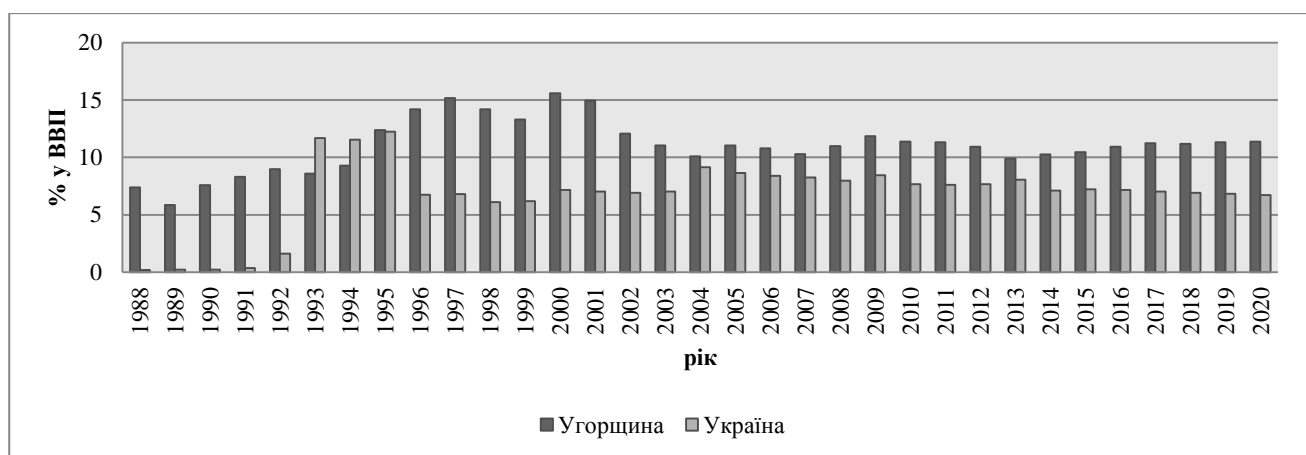

Рис. 1. Динаміка частки туристичної індустрії у ВВП (побудовано за даними World trade tourism council)

Фестиваль – це складний вид підприємницької діяльності, який дозволяє отримувати вагомі прибутки за рахунок наступних джерел:

1. Розповсюдження білетів та робота з аудиторією.
2. Продаж сувенірної продукції. Відповідно до звіту європейського фестивального ринку за 2014 рік 54% відвідувачів фестивалів придбали сувенірну продукцію.

3. Фуд-корті.

4. Забезпечення проживання відвідувачів та глядачів. За умови проведення фестивалів, розрахованих на кілька днів, важливим є питання проживання та забезпечення гігієнічних потреб відвідувачів. Для прикладу за 2014 рік 54% відвідувачів фестивалів скористувалися послугами кемпінгів, а 20,5% – послугами готелів.

5. Продаж прав та фото та відео зйомку, телевізійні права.

Фестивальний ринок східної Європи та пострадянських країн – розвивається дуже динамічно та є достатньо привабливим в економічному сенсі. В цьому контексті, для України буде корисним досвід Угорщини, як країни на території якої досить успішно проводяться як загальновідомі міжнародні фестивали зокрема – Sziget Festival, VOLT Festival, the Balaton Sound electric dance music festival, the Day of Passion for the addicted people, так і інші фестивальні події локального рівня [7].

З 2004 року організатори фестивалів в Угорщині мають змогу звернутися за фінансовою підтримкою свого проекту до уряду. Окрім підтримки на загальних підставах існують системи субсидіювання та грантових програм. Зокрема підтримка надається Комітетом розвитку Балатон або Національним Фондом Культури. Також діє Рада підтримки культури та туризму [7]. Туристична галузь відіграє дуже важливу роль в економічній системі Угорщини, а фестивальний туризм розвивається на рівні з культурним та еко-туризмом. Стратегічний план підтримки фестивалів розроблено на державному рівні.

На відміну від угорських колег українські організатори фестивалів стикаються з рядом перепон, які потребують активного втручання держави. Зокрема: на законодавчому рівні в Україні маємо відсутність чіткого визначення фестивальної діяльності та її ідентифікація як економічної та підприємницької. Серйозною проблемою у фестивальному русі України постає відсутність сформованої культури споживання мистецького продукту за відповідну плату. Адже більше двадцяти років фестивальні події вагомого значення проводилися в Україні на безоплатній основі. І лише в останні роки найвідоміші фестивалі починають переходити на загальноприйнятні фінансові умови. В свою чергу очевидно стає необхідність модернізації системи оподаткування. Зважаючи на високий рівень ризику бізнесу в сфері фестивальної справи та концертно-гастрольної діяльності суттєво ускладнена проце-

дура отримання кредитних коштів на проведення таких заходів. Відзначимо також непрозору систему надання державної фінансової підтримки фестивальному подіям різного рівня. Фестивальна культура в Україні знаходиться на етапі формування чітких, прозорих та зрозумілих правил ведення такої економічної та соціо-культурної діяльності. Такого роду робота має проводитися на тлі складної економічної та геополітичної ситуації в країні, що жорстко впливає на платоспроможність населення, створює несприятливі умови для проведення фестивалів. Проте, розглядаючи фестиваль, як потужний інструмент економічної ревіталізації регіону, доцільним є проведення системної державної політики по підтримці фестивальної діяльності зокрема, та креативних індустрій в цілому.

Висновки

1. Фестиваль є системним та складним видом підприємницької діяльності, який має потенціал до масштабної модернізації регіонів в культурній, соціальній та економічній сферах.

2. Фестивалі та їх економічні результати знаходяться в центрі уваги дослідників починаючи з кінця ХХ ст., що дозволило сформулювати потужну методологічну базу їх дослідження та аналізу як виду підприємницької діяльності.

3. Креативні індустрії мають значний потенціал для модернізації економічних систем, завдяки поєднанню технологічної, культурної, економічної складових на основі креативного потенціалу суспільства. Урбаністична культура стає важливим інструментом ревіталізації економіки на регіональному рівні, додатковою можливістю залучення інвестицій, та способом продуктивного використання креативного потенціалу місцевого населення. Фестиваль – є складним та системним видом підприємницької діяльності, який в стратегічному плані може впливати на економічний розвиток окремого регіону, тому потребує державної підтримки.

4. Приклад Угорщини в проведенні міжнародних фестивалів та їх державної підтримки може бути корисним для України.

REFERENCES

- Crompton, John L. Measuring the economic impact of festivals and events some myth, misapplications and ethnical dilemmas/ Fest Mgmt & Evnt Tour, Vol.2, p.33-43.
- Giovanardi, M., Lucarelli, A., & Decosta, P.L.E. (2014). Co-performing tourism places: The "Pink Night" festival. *Annals of Tourism Research*, 2013, 44, p.102-115.
- Hunyadi Zsuzsa, Inkei Péter, Zoltán Szabó János. Festival-world Summary Report. National survey on festivals in Hungary including deliberations on public funding, evaluation and monitoring. Budapest, 2006
- Kundi Viktória, International and national models used for measuring festivals economic impacts, *Ege Strategic Research Journal*, 2013, Cilt 4, Sayı 1, p. 31-46.
- Moeran Brian, Pedersen Jesper Strandgaard. Fairs and Festivals: Negotiating Values in the Creative Industries, development. *Event Management*, 2009, 11(1/2), p.23-32.
- Moscardo, G. (2007). Analyzing the role of festivals and events in regional
- Nagy Adrienn, Nagy Henrietta. The importance of festival tourism in the economic development of Hungary. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*, vol. 2, 2013, no. 2, p. 57-59.
- Tourism industry sub-sectors. Country report. Hungary. March 2014.
- UNCTAD Report "Creative Economy. The Challenge of Assessing the Creative economy towards Informed Policy-making". 2008
- Vrettos Alexandros. The Economic Value of Arts & Culture Festivals. A Comparison of our European Economic Impact Studies
- Yao-Kuei Lee, Tsai-Lung Liu, Fang-Tsen Chung, Hsiao-Hui Ho. Investigating the Role of Government Policy and the Environment on Locals' Loyalty to Spring Music Festivals (March 2015) *Contemporary Management Research*, 11(1), p.35-54.

Cultural and economic aspects of the festival movement in Hungary and Ukraine

M. O. Proskurina

Abstract. These thesis deals with the role of festivals in the economic and cultural development in Hungary and Ukraine. The festival activities are reviewed as a kind of business. There is analysis of social and economic input of festivals to the economy. Considered specifics of festival movements in Ukraine. The role of government is determined in the field of festival.

Keywords: creative industries, festival, festival business, festival tourism, creative economy, economic input